

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

PRÁVNÍ PROBLÉMY VNĚJŠÍHO ZASTUPOVÁNÍ EU

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2012

Autor: Sára Valachová

5. ročník

Konzultant: doc. JUDr. Pavel Svoboda, Ph.D., D.E.A.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 5. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze, dne 17. dubna 2012

.....
Sára Valachová

OBSAH

1. Úvod	3
2. Subjektivita a kompetence	4
2.1 Subjektivita	4
2.2 Kompetence.....	5
3. Orgány Evropské unie	6
3.1 Evropská rada.....	6
3.2 Rada.....	7
3.3 Komise	7
3.4 Evropský parlament	8
3.5 Vysoký představitel.....	8
3.6 Evropská služba pro vnější činnost.....	9
3.6.1 Vytvoření ESVČ	9
3.6.2 Odpovědnost ESVČ	10
3.6.3 Rozsah činností ESVČ	11
3.6.2 Delegace	11
4. Vnější smlouvy Evropské unie	13
4.1 Vnější smlouvy	13
4.2 Smíšené smlouvy	14
4.3 Odpovědnost ze smíšených smluv	14
5. Členství EU v mezinárodních organizacích.....	16
6. Závěr	18
Bibliografie	19

1. ÚVOD

Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009, přinesla mnohé změny do procesu evropské integrace. Především přinesla sloučení Evropské unie (EU, Unie) s Evropským společenstvím podle čl. 1 Smlouvy o Evropské unii (SEU): „ Unie nahrazuje Evropské společenství a je jeho nástupkyní“. Unie na sebe převzala veškeré závazky i veškerá práva Evropského společenství a zároveň pokračuje ve vykonávání práv a povinností Evropské unie¹. Této nové Evropské unii byla přiznána právní subjektivita lakonickým konstatováním článku 47 SEU: „Unie má právní subjektivitu“. Jednou z oblastí, na kterou měly tyto změny zásadní vliv, byla i oblast vnějších vztahů Evropské unie. Poprvé v současných dějinách má „supranational entity“, která není státem, společné vnější zastupování jako jeden ze svých hlavních znaků.²

V tomto novém uspořádání byl ve velkém rozsahu změněn způsob vnějšího zastupování EU; byly vytvořeny nové orgány (vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, Evropská služba pro vnější činnost) a již existujícím orgánům byla změněna pravidla fungování a rozdělení kompetencí³. Kodifikace právní subjektivity neznamena ale zavedení jednotného zástupce pro vnější zastupování⁴. Role rotujícího předsedy v oblasti vnějších vztahů byla postoupena vysokému představiteli Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který byl představen již v Amsterdamské smlouvě a který má za úkol zajistit soudržnost vnější činnosti, a nově vytvořené Evropské službě pro vnější činnost.⁵ Kromě vysokého představitele, který vede společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Unie (SZBP), ale Unii zastupuje i předseda Evropské rady a předseda a další členové Komise⁶.

Ačkoliv si Lisabonská smlouva kladla za cíl stanovit uceleně úkoly jednotlivých institucí Evropské unie, včetně Komise, a tedy ujasnit proporcionalitu mezi těmito institucemi⁷,

¹ BONO, Ricardo Gosalbo. The Organization of the external relations of the European Union in the Treaty of Lisbon. In: KOUTRAKOS, Panos (Ed.). *The European Union's external relations a year after Lisbon*. The Hague: Centre for the Law of EU External Relations, 2011, s. 13.

² KACZYŃSKI. Swimming in Murky Waters: Challenges in Developing the EU's External Representation. [online]. 2011[cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.fiia.fi/en/publication/211/>, s. 10.

³ BONO, s. 20.

⁴ CRAIG, Paul, BÚRCA, de Gráinne (Ed.). *The Evolution of EU Law*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 168.

⁵ Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011, s. 5.

⁶ CRAIG, BÚRCA, s. 168.

⁷ PAASIVIRTA, Esa. The EU's external representation after Lisbon: New rules, a new era?. In: KOUTRAKOS, Panos (Ed.). *The European Union's external relations a year after Lisbon* [online]. The Hague: Centre for the Law of EU External Relations, 2011, s. 40.

neodstranila veškeré dřívější problémy vnějšího zastupování a vytvořila některé nové. Komplexnost vnějšího zastupování tkví především ve dvou otázkách – kdo zastupuje a kdy. Nabízí se zde již klasický dotaz „Who speaks for Europe?“, který neztrácí na své aktuálnosti a představuje první problém, na který úzce navazuje problém druhý. Kdy má Unie právo zastupovat, je otázka, na kterou není vzhledem k rozdělení kompetencí mezi Unii a členské státy a komplexnosti mezinárodních vztahů, které toto rozdělení ve své povaze nereflektují, snadné odpovědět.⁸

Tato práce se zabývá právě problémy, kterým vnější zastupování Evropské unie čelí. Neklade si za cíl vyčerpávajícím způsobem zpracovat tuto problematiku, ale nabídnout nástin jednotlivých aspektů spolu s jejich stručným zhodnocením. Nejdříve bude krátce shrnuta otázka subjektivity EU a jejích kompetencí, která je pro vnější zastupování klíčová. Následovat bude stručný přehled jednotlivých institucí Unie, které se na vnějším zastupování podílí spolu s nástinem právních problémů vyplývajících z institucionálního uspořádání. Poté bude probrán vznik a fungování Evropské služby pro vnější činnost, včetně pochybností, které tuto novou instituci provází. Dále bude představena problematika sjednávání mezinárodních smluv, odpovědnosti z mezinárodních smluv a členství Evropské unie v mezinárodních organizacích.

1. SUBJEKTIVITA A KOMPETENCE

2.1 Subjektivita

Jen organizace nadané mezinárodně právní subjektivitou mají právo diplomacie a legace, právo požívat výsady a imunity, uzavírat mezinárodní smlouvy, přijímat jednostranná opatření a povinnost nést mezinárodní odpovědnost. Je proto nutné podívat se nejdříve na subjektivitu Evropské unie.

„For the first time in the history of the Union the Treaty on European Union provides explicitly for the (international) legal personality of the Union“,⁹ a to v článku 47 SEU, kde je stanoveno: „Unie má právní subjektivitu“. I dříve však Společenství vstupovala do právních vztahů s třetími stranami a měla mezinárodní právní subjektivitu. „Mezinárodně právní subjektivita byla Evropským společenstvím přiznána jak podle mezinárodního práva (čl. 281 Smlouvy o ES a čl. 184 Smlouvy o EURATOM), tak v rámci vnitrostátního práva členských

⁸ KACZYNSKI, s. 2.

⁹ CRAIG, BÚRCA, s. 167

států (čl. 282 Smlouvy o ES a čl. 185 Smlouvy o EURATOM)¹⁰. Naproti tomu Evropská unie mezinárodně právní subjektivitu neměla. „Evropské unii jako celku mezinárodně právní subjektivita přiznána nebyla, jelikož členské státy ji ve Smlouvě o EU výslovně nedohodly a tuto „nedohodu“ nebylo možné nahradit judikaturou Soudního dvora, který byl příslušný k výkladu pouze 3. pilíře EU, nikoli však pilíře 2.“¹¹

Vzhledem k faktu, že současná Evropská unie je nástupcem Evropského společenství, tak se dá nová úprava zavedená Lisabonskou smlouvou považovat za kodifikaci ustálené právní praxe.¹² I dříve byla potřeba institucí, které zajišťovaly komunikaci s okolními státy a mezinárodními organizacemi a zastupovaly Unii. Existovaly také delegace Komise Evropského společenství, které se po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost staly delegacemi Evropské unie.

1.2 Kompetence

O právní subjektivitě Unie tedy nemůže být po přijetí Lisabonské smlouvy pochybu, přesto ale nastoluje nové otázky jako například rozsah kompetencí, které byly Unii v oblasti vnějších vztahů přiznány.¹³ Ačkoliv Evropská unie není státem, je součástí mezinárodního systému, subjektem mezinárodního práva a stranou mnoha mezinárodních smluv.¹⁴ Navíc je Unie členem mezinárodních organizací, má vlastní delegace, schopnost nařizovat práva a povinnosti, finanční zdroje i vojenskou složku.¹⁵ Získává tedy a ‘state-like’ politický charakter¹⁶, ale na rozdíl od států se o své pravomoci musí dělit se svými členskými státy.

Pravomoci explicitně svěřené Evropské unii jejími členskými státy se dělí na tři základní skupiny:

- Výlučné pravomoci, tedy pravomoci Unie vytvářet a přijímat právně závazné akty v taxativně vymezených oblastech podle čl. 3 SFEU (celní unie, hospodářská soutěž, měnová politika eurozóny, obchodní politika, zachovávání biologických mořských zdrojů a uzavírání vnějších smluv za určitých podmínek stanovených tímto článkem); členské státy tak činí pouze, jsou-li k tomu zmocněny (čl. 2/ 1 SFEU).
- Sdílené pravomoci dávají možnost vytvářet a přijímat právně závazné akty Unii i členskými státy podle čl. 2/2 SFEU. Oblasti, ve kterých dochází k uplatnění

¹⁰ CIHELKOVÁ, Eva, ŠVARC, Zbyněk, BIČ, Josef. *Lisabonská smlouva – nový rámec pro mezinárodně právní postavení Evropské unie a její vnější činnosti*. [online]. 2010, s. 7.

¹¹ Idem, s. 7.

¹² CRAIG, BÚRCA, s. 167.

¹³ CIHELKOVÁ et al., s. 9.

¹⁴ BONO, s. 14.

¹⁵ EECKHOUT, Piet. *EU External Relations Law*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 3.

¹⁶ Idem, s. 1.

sdílených pravomocí, jsou vymezeny reziduálně – jsou to ty pravomoci svěřené Smlouvami Evropské unii, které nejsou pravomocemi výlučnými ani koordinačními (podpůrnými, doplňkovými). Demonstrativně jsou vymezeny v čl. 4/2 SFEU.

- Koordinační (podpůrné, doplňkové) pravomoci podle čl. 6 SFEU.

Jak poznamenává bývalý generální advokát Francis Jacobs “[i]n any system where powers [pertinent to the exercise of external relations] are shared between a central authority and State authorities, difficulties are likely to arise”¹⁷ a právě tato situace nastává v případě sdílených pravomocí. Zatímco je vnější zastupování EU v oblasti výlučných pravomocí poměrně jasně vymezené, je nutné zastupovat členské státy společně i v oblasti sdílených pravomocí.¹⁸ Nová pozice vysokého představitele ve všech svých funkcích má za cíl sjednotit vnější zastupování Unie v oblasti SZBP s vnějšími pravomocemi EU.¹⁹

2. ORGÁNY EVROPSKÉ UNIE

V následující části budou stručně představeny orgány Evropské unie z hlediska jejich účasti na vnějších vztazích a především na vnějším zastupování.

3.1 Evropská rada

Evropská rada zastupuje v rámci Evropské unie zájmy států. Není legislativním orgánem, ale na úrovni hlav států nebo předsedů vlád rozhoduje o obecném směřování Unie. Součástí Evropské rady je i její předseda, jehož pozice byla vytvořena Lisabonskou smlouvou, a který je volen členy rady.

Předseda Evropské rady nesmí zastávat žádnou vnitrostátní funkci a není tedy jednou z hlav států. Má pravomoc v oblasti vnějších vztahů, která je charakterizována v článku 15 odst. 6 Smlouvy o Evropské unii: „Předseda Evropské rady zajišťuje na své úrovni a v této funkci vnější zastupování Unie v záležitostech týkajících se společné zahraniční a bezpečnostní politiky, aniž jsou dotčeny pravomoci vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.“^{20 21}

¹⁷ WEILER, Joseph H. H. *The constitution of Europe : "Do the new clothes have an Emperor?" and other essays on European integration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 168.

¹⁸ KACZYNSKI, s. 3.

¹⁹ THE EXTERNAL REPRESENTATION OF THE EU AND EMU. *ECB Monthly Bulletin* [online]. 2011, May, s. 95.

²⁰ *Idem*, s. 95.

²¹ KACZYNSKI, s. 4.

Jednání Evropské rady se navíc účastní i vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který je jmenován Evropskou radou, se souhlasem předsedy Komise (čl.18/1 SEU). Předseda Evropské rady nemá výlučné pravomoci v oblasti vnějšího zastupování, ale sdílí je jak na vertikální úrovni právě s vysokým představitelem v záležitostech týkajících se společné zahraniční a bezpečnostní politiky, tak také na horizontální úrovni s předsedou Komise ohledně ostatních záležitostí.²²

3.2 Rada

Rada je orgán Evropské Unie, který zastupuje zájmy členských států, a jejími členy jsou zástupci členských států na ministerské úrovni. V rámci Rady funguje Rada pro zahraniční věci (FAC), která má za úkol vytvářet „vnější činnost Unie podle strategických směrů vymezených Evropskou radou“ a zajišťovat soudržnost činnosti Unie (čl.16/6 SEU). Radě pro zahraniční věci předsedá vysoký představitel.²³

3.3 Komise

Komise, která má podporovat obecný zájem Unie, tedy integraci, má z orgánů Evropské unie největší podíl na fungování vnějších vztahů. Komise neměla před přijetím Lisabonské výslovně svěřeny žádné pravomoci v oblasti vnějších vztahů, kromě sjednávání mezinárodních smluv. Její role v mezinárodních vztazích EU byla založena především na praxi. Vzhledem k poměrně široce formulovanému rozsahu pravomocí jí svěřených v článku 17 SEU se může zdát, že byl její předlisabonský statut pouze formálně zakotven ve Smlouvách.²⁴ V současné době Komise zastupuje Evropskou unii, ale je v pravomoci Rady přijmout rozhodnutí o pozici, kterou bude Unie zastávat.²⁵

Podle čl. 17/1 SEU zajišťuje vnější zastupování Unie „s výjimkou společné zahraniční a bezpečnostní politiky a dalších případů uvedených ve Smlouvách“. Komise sdílí vnější zastupování Unie s předsedou Evropské rady, popřípadě vysokým představitelem, kteří mají na starosti právě zmíněnou společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Pouze dvě další oblasti byly vyňaty z pravomoci Komise. Podle článků 138(2) a 219 SFEU má reprezentaci eurozóny a sjednávání monetárních smluv na starosti Rada. V zásadě má Komise zodpovědnost za vnější zastupování v téměř všech oblastech vnějších vztahů majících vztah

²² KACZYNSKI, s. 5.

²³ Vysoký představitel může být zastoupen předsedou Rady (čl. 23/3 Jednacího řádu Rady)

²⁴ PAASIVIRTA, s. 40.

²⁵ Idem, s. 41.

k unijním politikám – oblasti obchod, rozvoje, životního prostředí, imigrace a dalších. Za každou oblast odpovídá na politické úrovni příslušný komisař.²⁶

3.4 Evropský parlament

Evropský parlament nemá žádnou přímou pravomoc v oblasti vnějších vztahů. Jeho funkce v oblasti vnějších vztahů spočívá, kromě legislativní a rozpočtové funkce, v politické kontrole. Možnost Evropského parlamentu vstoupit do procesu uzavírání dohod Unie s třetími zeměmi nebo s mezinárodními organizacemi je článkem 218/ 6 omezena na konzultace, kromě výjimek stanovených v čl. 218/6/a, kdy je potřeba souhlasu EP – tyto oblasti jsou ovšem z těch podstatnějších. Parlament je dále informován o postupu uzavírání dohod. Vysoký představitel navíc pravidelně konzultuje hlediska a základní volby společné zahraniční a bezpečnostní politiky (čl. 36 SEU).

Tato úprava pravomocí Evropského parlamentu, která má snad za cíl „institutional balance“, ale zároveň potlačuje protichůdný princip zastupitelské demokracie, který by si vyžádal větší zapojení EP do vnějších vztahů.²⁷ Větší podíl Parlamentu na mezinárodních jednáních vedených Komisí je zakotven v dohodě uzavřené v roce 2010 mezi Parlamentem a Komisí.²⁸

3.5 Vysoký představitel

Vysoký představitel Unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku je Lisabonskou smlouvou nově vytvořená funkce, která se podílí na vnějším zastupování Evropské unie v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Tato funkce je do velké míry provázaná s ostatními institucemi EU – vysoký představitel

- je jmenován Evropskou radou se souhlasem Komise (čl. 18/1 SEU),
- předsedá Radě pro zahraniční věci v rámci Rady (čl. 18/3 a čl. 27/1 SEU),
- je místopředsedou Komise (čl. 17/4 a čl. 18/4 SEU),
- účastní se jednání Evropské rady (čl.15/2 SEU),
- a konzultuje s Evropským parlamentem (čl. 36 SEU).

Kombinace reprezentativní funkce vysokého představitele spojená s jeho rolí místopředsedy Komise, která je označovaná jako „double-hatted“²⁹, nepochybně přispívá ke konsistenci³⁰ a

²⁶KACZYNSKI, s. 6.

²⁷EECKHOUT, s. 200.

²⁸Idem, s. 199.

²⁹REISEN, Mirjam van. Establishing the EU External Action Service (EEAS). In: *Europe External Policy Advisors* [online]. April 2010, s. 1.

³⁰Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011, s. 5.

k jasnější organizaci vnější služby Unie. Přidáním předsednictví Rady pro zahraniční věci v sobě ale jedna osoba vysokého představitele spojuje výkonnou moc (Komise) s mocí zákonodárnou (Rada)³¹, což rozostřuje hranici mezi těmito dvěma složkami politické moci.³² Smlouvy navíc podrobněji neupravují vymezení pravomocí náležících předsedovi Rady a vysokému představiteli.³³

V případě, že by se otázka vnějšího zastupování týkala jak SZBP, které podle čl. 27/1 SEU vede vysoký představitel, tak zároveň jiné unijní politiky, která spadá pod pravomoc Komise (čl. 17/1 SEU), bude zastupování zajištěno společně vysokým představitelem a příslušným komisařem. Tato spolupráce by měla být usnadněna faktem, že vysoký představitel je zároveň členem kolegia komisařů.³⁴

3.6 Evropská služba pro vnější činnost

3.6.1 Vytvoření ESVČ

Jednou z novinek, kterou v oblasti vnějšího zastupování přinesla Lisabonská smlouva, bylo vytvoření Evropské služby pro vnější činnost sestávající se z ústředí a ze sítě delegací Unie. ESVČ byla vytvořena s cílem koordinovat bilaterální vztahy Unie s třetími zeměmi i její multilaterální vnější vztahy.³⁵

Základ v primárním právu Unie má ESVČ ve Smlouvě o Evropské unii, která čl. 27 odst. 3 stanovila:

„Při výkonu své funkce se vysoký představitel opírá o Evropskou službu pro vnější činnost. Tato služba působí ve spolupráci s diplomatickými službami členských států a skládá se z úředníků příslušných oddělení generálního sekretariátu Rady a Komise, jakož i z vyslaného personálu vnitrostátních diplomatických služeb. Organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost stanoví rozhodnutí Rady. Rada rozhoduje na návrh vysokého představitele po konzultaci s Evropským parlamentem a po obdržení souhlasu Komise.“

Organizace a fungování ESVČ byly podrobněji upraveny v Rozhodnutí Rady ze dne 26. července 2010 – 2010/427/EU. Evropská služba pro vnější činnost je funkčně nezávislá instituce Unie oddělená od Rady i od Komise a její úlohou je poskytovat podporu vysokému představiteli. Je jí přiřknuta právní způsobilost v nezbytném rozsahu (čl. 1/2 2010/427/EU).

³¹ Reisen, s. 2.

³² CINI, Michalle, BORRAGÁN, Nieves Pérez-Solórzano. *European Union Politics*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 148.

³³ CRAIG, BÚRCA, s. 168.

³⁴ KACZYNSKI, s. 4.

³⁵ THE EXTERNAL REPRESENTATION OF THE EU AND EMU. *ECB Monthly Bulletin* [online]. 2011, May, s. 95.

Pravomoci ESVČ jsou omezeny pravomocemi svěřenými vysokému představiteli v jeho působení jak v SZBP, tak v Radě, i v Komisi.³⁶ Navíc má být ESVČ nápomocna i dalším orgánům Evropské unie při plnění jejich funkcí v oblasti vnějších vztahů – těmito orgány jsou předseda Evropské rady, předseda Komise a Komise (čl.2/2).

Úředníci ESVČ jsou vybíráni na základě postupů stanovených vysokým představitelem. Personál je složen z úředníků Komise, Rady a z vnitrostátního personálu členských států. Na konci minulého roku čítal personál ESVČ celkem 3611 osob, více než polovina je umístěna v delegacích.³⁷

ESVČ je poměrně nová instituce, která ještě nemůže být plně hodnocena z hlediska svého faktického výkonu, ale ze samotného zakotvení ESVČ v primárním právu lze vyčíst určité otázky.

3.6.2 Odpovědnost ESVČ

Jak již bylo zmíněno, ESVČ není součástí jiného orgánu Evropské unie, ale je institucionálně nezávislá. Ačkoliv toto uspořádání může mít pozitivní dopad na efektivnost činnosti ESVČ, přináší také otázku odpovědnosti a politické kontroly. Částečnou odpovědí může být Prohlášení vysokého představitele o politické zodpovědnosti, které přijal v roce 2010 a které se dotýká povinností vysokého představitele vůči Evropskému parlamentu v souladu s čl. 36 SEU. V tomto dokumentu se vysoký představitel zavazuje k informování, konzultování a obeznámení se s názory Parlamentu před přijetím rozhodnutí v oblasti SZBP. V případě sjednávání mezinárodních smluv v této oblasti se zavazuje použít stejný postup, jaký bude dohodnut mezi Evropským parlamentem a Komisí podle čl. 295 SFEU pro mezinárodní smlouvy sjednávané Komisí v ostatních oblastech. Toto prohlášení mělo význam pro zajištění větší politické kontroly nad činností ESVČ.³⁸

Podle rozhodnutí Rady, kterým se ESVČ zakládá, jsou její operační výdaje součástí rozpočtu Komise (čl. 8/1 2010/427/EU), což odráží i jeden z bodů zprávy o činnosti ESVČ, kterou připravil vysoký představitel: „The EEAS is grateful to the budgetary authority for the adoption of a budget commensurate to the challenges it will face in 2012.“³⁹ Je tady vyjádřená

³⁶ DUKE, Simon. Providing for European-Level Diplomacy after Lisbon: The Case of the European External Action Service. *The Hague Journal of Diplomacy* [online]. 2009, č. 4, s. 215.

³⁷ Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011, s. 8.

³⁸ CELLERINO, Chiara. The new European External Action Service and the Lisbon Call for Coherence of European External Action: Issues of Accountability and Scope. *The Columbia Journal of European Law* [online]. 2011, č. 17, s. 24.

³⁹ Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011, s. 10.

určitá závislost ESVČ na Komisi, která je vzápětí označena vysokým představitelem jako nežádoucí: „More generally, it would seem that insufficient provision has been made for the needs of the EEAS as an autonomous body in financial and administrative terms.“⁴⁰ Tato závislost může ale být chápána i jako prostředek politické kontroly Komise nad činností ESVČ a Chiara Cellarino toto řešení chápe jako prostředek pro zajištění rovnováhy mezi nezávislostí a odpovědností.⁴¹

3.6.3 Rozsah činností ESVČ

Další otázkou, na kterou si je nutné odpovědět, je problém rozsahu pravomocí, které jsou ESVČ svěřeny. Evropská unie zachovala i po přijetí Lisabonské smlouvy oddělení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) od ostatních vnějších politik. Tyto další vnější politiky, mezi něž patří například politika rozšiřování, sousedství, nebo společná vnější ekonomická politika, spadají podle čl. 17. SEU do pravomoci Komise.⁴² Vzhledem k pověření ESVČ poskytovat podporu vysokému představiteli při vedení SZBP a při zajišťování soudržnost vnější činnosti Unie (2010/427/EU) by měli pravomoci ESVČ reflektovat pravomoci vysokého představitele. Ve Smlouvách není jasně stanoveno, kterými vnějšími politikami by se ESVČ měla zabývat.

Evropský parlament i Rada vyjádřily své přesvědčení, že určité politiky by měly zůstat doménou Komise. Rada se vyjádřila jasněji než Parlament a potvrdila, že „[t]rade and the development policy as defined by the Treaty, should remain the responsibility of relevant Commissioners and DGs of the Commission.“⁴³ Role ESVČ je podle rozhodnutí Rady definována především tím, čemu se nevěnuje Komise nebo Sekretariát Rady. Pak ale nastává problém koherence a efektivnosti, jdoucí na úkor jasného rozdělení rolí a vyvstává otázka, jestli může ESVČ za cílem upevnění koherence zasahovat do úkolů svěřených Komisi.⁴⁴

3.6.4 Delegation

Právo diplomacie představuje po Evropskou unii nárok komunikovat s ostatními subjekty mezinárodního práva veřejného jako rovný s rovným.⁴⁵ Aktivní legaci Evropské unie zajišťují delegace EU, které jsou pod vedením vysokého představitele součástí ESVČ (čl. 2/4

⁴⁰ Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011, s. 11.

⁴¹ CELLERINO, s. 25.

⁴² Idem, s. 25.

⁴³ *Presidency Report*, Doc. No. 14930/09, *supra* note 5, at § 6., CELLERINO, s. 25.

⁴⁴ DUKE, Simon. The Lisbon Treaty Benchmarks and the European External Action Service: Coherence, efficiency and visibility and the EEAS. [online], s. 8.

⁴⁵ CIHELKOVÁ et al., s. 9.

2010/427/EU). Původně nebylo jasné, jestli by delegace měly tvořit část právě ESVČ, ale bylo tak rozhodnuto po přijetí konsensu o přeměně dříve existujících delegací Komise na delegace Unie, které spadají pod vysokého představitele.⁴⁶ Původních 140 delegací Komise bylo se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost formálně přeměněno na delegace Unie.⁴⁷ V současné době existuje 130 delegací jak ve třetích státech, tak u mezinárodních organizací.⁴⁸

V primárním právu je role delegací upravena v čl. 221 SFEU:

„1. Zastoupení Unie ve třetích zemích a při mezinárodních organizacích zajišťují delegace Unie.

2. Delegace Unie jsou pod vedením vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Jednají v úzké spolupráci s diplomatickými a konzulárními zastoupeními členských států.“

Delegace jsou založeny Komisí, a ačkoliv jsou pod vedením vysokého představitele, pokyny jim může podle čl. 5/3 vydávat jak ESVČ, tak Komise. (2010/427/EU). Odpovědné jsou delegace vysokému představiteli (čl. 5/2 2010/427/EU), který zároveň předsedá Radě pro zahraniční věci. Toto uspořádání by mohlo zvýšit důvěryhodnost delegací a pomohlo částečně vyřešit problémy spojené s nedostatkem reprezentace EU ve třetích zemích.⁴⁹ Zároveň ale nastávají jiné problémy, byť spíše politického charakteru. V některých zemích, jako například v Číně nebo Indii, se nachází velké množství zastoupení členských států Unie a přestože mají delegace Unie za úkol spolupracovat a sdílet informace s diplomatickými službami členských států (čl. 5/9 2010/427/EU), nezbyvá, než se ptát jaké zájmy budou jednotlivé delegace zastupovat.⁵⁰

⁴⁶ DUKE, Simon. Providing for European-Level Diplomacy after Lisbon, s. 229.

⁴⁷ Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011, s. 6.

⁴⁸ http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm

⁴⁹ DUKE, Simon. Providing for European-Level Diplomacy after Lisbon, s. 228.

⁵⁰ Idem, s. 228.

3. VNĚJŠÍ SMLOUVY EVROPSKÉ UNIE

4.1 Vnější smlouvy

Sjednávání mezinárodních smluv se podle P. Eeckhouta dá ve svém základě považovat za formu vnějšího zastupování.⁵¹ Tato práce se tedy nutně musí zabývat i právními problémy spojenými nejen se samotným sjednáváním a uzavíráním mezinárodních smluv, ale i těmi otázkami, které vyvstávají v oblasti závazků a odpovědnosti vyplývající z mezinárodních smluv. Smlouvy uzavírané mezi Evropskou unií, případně i jejími členskými státy, a třetími státy nebo mezinárodními organizacemi jsou označovány termínem vnější smlouvy. Primární právo EU používá termíny mezinárodní smlouvy nebo dohody, které nesou stejný význam.⁵² Jednou z prvních oblastí, kterým je nutné se věnovat, je otázka, kdy má Unie pravomoc sjednávat vnější smlouvy a následně jaký orgán jménem Unie tyto smlouvy sjednává. Unie může uzavřít vnější smlouvu za podmínek stanovených ve čl. 216/1 SFEU, a to:

- Stanoví-li tak Smlouvy,
- Je to nezbytné k dosažení cílů Smluv v rámci politik Unie,
- Je to stanoveno právně závazným aktem Unie
- Může se to dotknout společných pravidel nebo změnit jejich oblast působnosti.

V některých případech, stanovených v čl. 3/2 SFEU, se jedná o výlučnou pravomoc Unie.⁵³ Postup pro sjednávání dohod mezi Unií a třetími zeměmi nebo mezinárodními organizacemi je upraven v čl. 218 SFEU. Z ustanovení nejen tohoto článku vyplývá, že hlavní roli má Rada, která má nejen pravomoc vydat zmocnění k zahájení jednání, ale v závěru i dohody uzavírá. Inicializace celého procesu je ale v rukou Komise, nebo v případě SZBP vysokého představitele. Rada má také pravomoc pověřit vyjednavče, kterým byla dříve Komise, ale nyní to ve Smlouvách není přímo stanoveno. Rada si vyjednavče může vybrat „v závislosti na předmětu zamýšlené dohody“ (čl. 218/3 SFEU) a formulací tohoto článku je naznačeno, že by to měla i nadále být Komise, s výjimkou dohod týkajících se oblasti SZBP, kdy by Rada měla zvolit vysokého představitele.⁵⁴ Tato interpretace je podpořena čl. 17 SEU, kde je

⁵¹ EECKHOUT, s. 196.

⁵² SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 36.

⁵³ Idem, s. 40.

⁵⁴ EECKHOUT, s. 196.

stanoveno, že Komise „s výjimkou společné zahraniční a bezpečnostní politiky a dalších případů uvedených ve Smlouvách zajišťuje vnější zastupování Unie“.

4.2 Smíšené smlouvy

Vnější smlouvy sjednávané čistě Evropskou unií ale nejsou tak časté, jak by se mohlo na základě právního základu daného ve Smlouvách očekávat. Mnohem častěji dochází ke sjednávání smíšených smluv, do kterých jako jedna ze stran vstupuje Unie společně se svými členskými státy. Důvodem pro sjednávání smíšených smluv je skutečnost, že části smluv často nespádají do pravomocí Unie a je nutnost vyrovnat její nedostatečnou pravomoc spoluprací členských států. Postup, kdy se vedle Unie zavážou i členské státy, se projevuje nejen v oblasti sjednávání mezinárodních smluv, ale i v případě členství v mezinárodních organizacích, o čemž bude pojednáno dále. Zásadním je v tomto postupu princip spolupráce, který je ustanoven v čl. 4/3 SEU a byl dále rozveden ESD.⁵⁵

Problém, který je v případě sjednávání smíšených smluv jedním z nejviditelnějších, je dělitelnost závazků mezi Unií a členskými státy, která závisí na rozdělení pravomocí mezi Unií i členskými státy. V některých smlouvách se nachází ustanovení, které toto rozdělení přímo obsahuje, většinou však smlouvy rozdělení pravomocí nezmiňují.⁵⁶ Přestože ESD prohlásil v svém posudku 1/78, že se jedná o čistě vnitřní záležitost Unie, třetí státy nejsou posudkem ESD vázány a mohou upřesnění rozdělení pravomocí požadovat.

Následným problémem, v tomto případě spíše politickým, je samotná ratifikace smíšených smluv, které musí být ratifikovány nejen Unií, ale i jednotlivými členskými státy. V případě, že stát neratifikuje smíšenou smlouvu, může se za některých okolností na jeho činnost pohlížet jako na porušení povinnosti spolupráce.⁵⁷

4.3 Odpovědnost ze smíšených smluv

Odpovědnost ze smíšených smluv by se dala jednoduše vyřešit rozdělením odpovědnosti mezi Unií a členské státy podle rozdělení kompetencí. Tento názor má ale malou podporu v teorii i v praxi, zvláště kvůli případům vnějších smluv, u kterých nebylo v době uzavření rozdělení kompetencí dohodnuto.⁵⁸ Podle ustanovení Článků o odpovědnosti státu za jednání v rozporu s mezinárodním právem týkající se odpovědnosti více států za jeden protiprávní čin, může být odpovědnost uplatněna u každého z nich (čl. 47/1). Podle komentáře Komise OSN pro

⁵⁵ EECKHOUT, s. 212, SVOBODA, *Právo vnějších vztahů EU*, s. 53-54.

⁵⁶ SVOBODA, Pavel. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, s. 75.

⁵⁷ EECKHOUT, s. 258-259.

⁵⁸ *Idem*, s. 262.

mezinárodní právo tento článek ale neuznává, ani nevylučuje obecně společnou a nerozdílnou odpovědnost, ale podoba odpovědnosti bude záležet na okolnostech.⁵⁹

Komise OSN pro mezinárodní právo zpracovává Návrh článků o odpovědnosti mezinárodních organizací⁶⁰, který se vztahuje na odpovědnost mezinárodních organizací za mezinárodně protiprávní čin i na odpovědnost států za mezinárodně protiprávní čin v souvislosti s jednáním mezinárodní organizace (čl. 1), přičemž mezinárodní organizací se rozumí organizace ustanovená na základě smlouvy s vlastní mezinárodněprávní subjektivitou (čl. 2). Při aplikaci článků z tohoto návrhu bychom si museli odpovědět na dvě otázky – otázku připsování⁶¹ odpovědnosti a otázku, kdy je mezinárodní závazek závazkem mezinárodní organizace.⁶²

Pro Evropskou unii, stejně jako dříve pro Společenství, je klíčové rozdělení⁶³ pravomocí, na jehož základě se dá posoudit připsování odpovědnosti. Rozdělení pravomocí je ale ustanoveno vnitřními pravidly organizace, která jsou pro mezinárodní právo irelevantní. Pokud bychom chtěli zodpovědět otázku připsování odpovědnosti na základě rozdělení pravomocí, museli bychom se od tohoto pravidla odchýlit.⁶⁴ Toto rozdělení může být upřesněno přímo v sjednávané smlouvě nebo v samostatném prohlášení.

Pokud vnější smlouva neobsahuje žádná příslušná ustanovení ani nebylo přijato žádné prohlášení o rozdělení pravomocí, použije se pravidlo, které bylo judikováno v rozsudku C-316/91 EP v. Rada, a které stanoví, že Unie spolu s členskými státy zaujímá společnou a nerozdílnou odpovědnost⁶⁵. Pokud je z ustanovení smíšené smlouvy zřejmé rozdělení pravomoci mezi Unii a členské státy, odpovídá každý v rozsahu svých pravomocí.⁶⁶ Možným způsobem pro ujasnění situace je prohlášení o rozdělení pravomocí, které obsahuje vyjádření o oddělené odpovědnosti Unie a jejích členských států s ohledem na rozdělení pravomocí.⁶⁷ V tomto případě odpovídá Unie a členské státy samostatně podle svých pravomocí, bez ohledu na to, kdo je autorem protiprávního aktu.⁶⁸

⁵⁹ KUIJPER, Pieter Jan, PAASIVIRTA, Esa. Further Exploring International Responsibility: The European Community and the ILC's Project On Responsibility Of International Organizations. *International Organizations Law Review*[online]. 2004, č. 111, s. 117.

⁶⁰ Práce na návrhu byly v rámci Komise uzavřeny a návrh byl v prosinci 2009 předložen Valnému shromáždění OSN (http://untreaty.un.org/ilc/guide/9_11.htm).

⁶¹ V originále attribution.

⁶² KUIJPER, PAASIVIRTA, s. 115.

⁶³ V originále apportionment.

⁶⁴ KUIJPER, PAASIVIRTA, s. 116.

⁶⁵ Generální advokát Mischo ale argumentuje opačně a říká, že právě podoba smíšených smluv naznačuje třetímu státu, že Společenství (a nyní Unie) přebírá odpovědnost jen za ty části, které spadají pod její pravomoc, C-13/00, *Komise v. Irsko*. (KUIJPER, PAASIVIRTA, s. 122)

⁶⁶ EECKHOUT, s. 262.

⁶⁷ KUIJPER, PAASIVIRTA, s. 118.

⁶⁸ SVOBODA, Pavel. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*, s. 84.

4. ČLENSTVÍ EU V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH

Vztah Evropské unie k mezinárodním organizacím je upraven především v čl. 21/1, ve kterém se Unie hlásí k zásadám Charty Organizace spojených národů a dále přímo zmiňuje, že „podporuje vícestranná řešení společných problémů, především v rámci Organizace spojených národů“. Ostatní mezinárodní organizace pak spadají pod předcházející ustanovení stejného článku: „Unie usiluje o rozvíjení vztahů a budování partnerství se třetími zeměmi a mezinárodními, regionálními nebo světovými organizacemi, které sdílejí zásady uvedené v prvním pododstavci.“

Přímo členství EU v mezinárodních organizacích není ve Smlouvách upraveno. Skutečnost, že se Unie může stát členem mezinárodní organizace, uznal ESD v posudku 1/94, který se týkal vytvoření WTO.⁶⁹ Právním základem je Hlava VI *Vztahy Unie s mezinárodními organizacemi a třetími zeměmi a delegace Unie* páté části SFEU. V čl. 220 je ustanovena spolupráce s orgány OSN a jejími odbornými organizacemi, s Radou Evropy, OBSE a OECD. Kromě toho má Unie zajistit vhodné vztahy s dalšími mezinárodními organizacemi. Vysoký představitel a Komise jsou pověřeni provedením těchto ustanovení v souladu s rozdělením jejich kompetencí. Zastoupení Unie zajišťují podle čl. 221 SFEU delegace Unie, které jsou pod vedením vysokého představitele.

Ačkoliv má nyní Evropská unie právní subjektivitu a v souvislosti se změnami obsaženými v Lisabonské smlouvě získává ‘state-like’⁷⁰ charakter, i nadále můžeme identifikovat řadu problému v oblasti zastupování u mezinárodních organizací (institucí). Současná podoba zastoupení EU je nejen neúčelná a nepřliš dobře fungující, ale navíc neodráží očekávání mezinárodních partnerů.⁷¹

Řada organizací, zvláště OSN a její odborné organizace, umožňují vstup pouze státům. I v případech, kdy je vstup Unii umožněn, zůstává otázka účasti Unie na rozhodování dané organizace a plnění závazků členskými státy. Nejdůležitějším právním problémem je systém kompetencí, který představuje zásadní problém především v následujících situacích:

- V oblasti sdílených kompetencí dochází k nejasnostem mezi členskými státy a EU,
- Nutnost společného zastupování EU a členských států v případě otázky řešící jak kompetence svěřené EU i jí nesvěřené, tedy ty které si členské státy ponechaly.

⁶⁹ EECKHOUT, s. 223.

⁷⁰ EMERSON, Michael, KACZYŃSKI, Piotr Maciej. Looking afresh at the external representation of the EU in the international arena, post-Lisbon. *CEPS Policy Brief* [online]. 2010, č. 212, s.1.

⁷¹ THE EXTERNAL REPRESENTATION OF THE EU AND EMU. *ECB Monthly Bulletin* [online]. 2011, May, s. 95.

Vzájemné postavení Evropské unie a jejích členských států, vyplývající i z výše zmíněných typů kompetencí, se odráží i na způsobech zastupování EU u jednotlivých mezinárodních organizací. Emerson představuje následující modely:⁷²

- a) Všechny členské státy jsou členy organizace, EU je pouze pozorovatel – nejčastější model, například Rada Evropy,
- b) EU je člen organizace, zatímco žádný členský stát EU není členem – vysoce specializované mezinárodní smlouvy,
- c) Některé členské státy jsou členy, EU členem není – Rada bezpečnosti OSN (EU není ani pozorovatel, ale podle čl. 34/2 SEU může prostřednictvím vysokého představitele vyjádřit svůj názor),
- d) Některé členské státy a EU jsou členy – méně formální procesy, např. G8/G20 („At G8 and G20 meetings the two Presidents of the European Council and of the European Commission take part in the meetings representing the EU horizontally.“⁷³),
- e) Všechny členské státy i EU jsou členy – WTO, FAO.

Jedním ze způsobů jakým se Evropská unie může stát členem mezinárodní organizace je změna statutu této organizace, tak aby umožňoval vstup i nestátním subjektům mezinárodního práva. Tento postup zvolila například ve FAO nebo Rada Evropy, která tímto způsobem umožní EU přistoupit k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. V případě FAO došlo k změně statutu tak, aby se mezinárodní ekonomická a integrační organizace regionální povahy mohla stát členem, v případě, že předloží prohlášení o své kompetenci. Přijatá organizace má pak tolik hlasů, kolik měly její členské státy.⁷⁴

Obecně je v člancích 216-219 SFEU upraven postup Rady, která se má rozhodnout, kdo bude EU v dané situaci zastupovat. I když Rada takového zástupce určí, zůstává problém kompetencí ve vztahu k členským státům, především v oblasti sdílených kompetencí. V případě Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) při OSN, byl tento problém vyřešen společným prohlášením Unie a členských států, ve kterém určí, kdo je za co zodpovědný v daném jednání.⁷⁵ Avšak, v jiných organizacích tento postup nebyl zaveden a zůstává nejasným, kdo může v případě sdílených kompetencí jednat a přebírat zodpovědnost. Tento problém se v mnoha případech prohloubil s přijetím Lisabonské smlouvy, protože nyní

⁷² EMERSON, KACZYŃSKI, s. 2-3.

⁷³ KACZYŃSKI, s. 6.

⁷⁴ EECKHOUT, s. 228-229.

⁷⁵ Idem, s. 228.

dochází k přehodnocování dříve přijatých postupů, tak aby reflektovaly novou podobu Evropské unie.⁷⁶

5. ZÁVĚR

Lisabonská smlouva zavedla do oblasti vnějšího zastupování mnoho změn a jako každá novinka sebou přinesla i otázky a pochybnosti. Nepřesné vymezení pravomocí orgánů Evropské unie stejně jako otázka spolupráce Unie a jejích členských států představují problémy, které budou vyřešeny teprve praxí. V současné době vysílá Unie světu nepřesné a matoucí informace ohledně jejího zastupování, které mohou odradit třetí země od ochoty jednat s Uní jako celkem.

Ačkoliv došlo k změnám v podobě institucí EU a jejich fungování, Lisabonská smlouva nedokázala zamezit problémům, které z tohoto uspořádání vzešly. Jedná se především o otázku kompetencí, jejichž rozdělení je nejasné nejen mezi orgány (ESVČ a Komise nebo postavení vysokého představitele v Komisi a v Radě), ale i mezi Uní a jejími členskými státy, které se projeví i v oblasti sjednávání mezinárodních smluv a členství v mezinárodních organizacích.

Do velké míry bude záležet nejen na dalším postupu orgánů EU, ale i na personálním obsazení evropských funkcí. Kromě postu vysokého představitele, v současné době zastávaného Catherine Ashton, bude zvláště úspěch či neúspěch nově založené Evropské služby pro vnější činnost záviset na schopnosti Unie vzdělat schopné diplomaty. A přitom právě do rukou vysokého představitele klade Lisabonská smlouva úkol zajistit větší koherenci při zastupování Unie a ESVČ ho má v této snaze podporovat.

Neméně podstatný bude další vývoj ve vztahu Unie – členské státy. Lisabonská smlouva neupravuje roli hlavy státu nebo premiéra předsednické země a záleží na předsednických zemích a jejich osobnostech, do jaké míry budou ochotny nechat se v oblasti vnějších vztahů odsunout do pozadí. V případě sjednávání mezinárodních smluv a členství EU v mezinárodních organizacích je nutné ujasnění rozdělení pravomocí a upravení způsobu společného rozhodování a hlasování v mezinárodních organizacích.

Odstranění problémů, které ze současného uspořádání vyplývají, je nutné, pokud se chce Evropská unie skutečně stát podstatnou součástí mezinárodního systému, která bude schopna jednat a reagovat na problémové situace, tak jak si dává za cíl ve Smlouvách.

⁷⁶EMERSON, KACZYŃSKI, s. 3.

BIBLIOGRAFIE

Primární zdroje

Presidency Report, Doc. No. 14930/09 [online]. [cit. 2012-04-16]. (Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st14/st14930.en09.pdf>)

Report by the High Representative to the European Parliament, the Council and the Commission, 22nd December 2011.[online]. [cit. 2012-04-16]. (Dostupné z: http://eeas.europa.eu/images/top_stories/2011_eeas_report_cor+_formatting.pdf)

Rozhodnutí Rady ze dne 26. července 2010 o organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost (2010/427/EU)

Rozsudek Soudního dvora C-316/9. Evropský parlament proti Radě Evropské unie. [online]. [cit. 2012-04-16]. (Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/Result.do?RechType=RECH_celex&lang=cs&ihmlang=cs&code=61991CJ0316)

Smlouva o Evropské unii (SEU)

Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU)

UN International Law Commission. *Draft articles on the responsibility of international organizations*, 2011. [online]. [cit. 2012-04-16]. (Dostupné z: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_11_2011.pdf)

UN International Law Commission. *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, 2001. [online]. [cit. 2012-04-16]. (Dostupné z: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf)

Sekundární zdroje

BONO, Ricardo Gosalbo. The Organization of the external relations of the European Union in the Treaty of Lisbon. In: KOUTRAKOS, Panos (Ed.). *The European Union's external relations a year after Lisbon* [online]. The Hague: Centre for the Law of EU External Relations, 2011, s. 13-39. [cit. 2012-04-16]. Dostupné online z http://www.asser.nl/upload/documents/772011_51358CLEER%20WP%202011-3%20-%20KOUTRAKOS.pdf

CELLERINO, Chiara. The new European External Action Service and the Lisbon Call for Coherence of European External Action: Issues of Accountability and Scope. *The Columbia Journal of European Law* [online]. 2011, č. 17 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.cjel.net/online/17_2-cellerino/

CIHELKOVÁ, Eva, ŠVARC, Zbyněk, BIČ, Josef. *Lisabonská smlouva – nový rámeček pro mezinárodně právní postavení Evropské unie a její vnější činnosti*. [online]. 2010 [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/cihelkova-svarc-bic.pdf>

CINI, Michalle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGÁN. *European Union Politics*. New York: Oxford University Press, 2009.

CRAIG, Paul, BÚRCA, de Gráinne (Ed.). *The Evolution of EU Law*. New York: Oxford University Press, 2011.

DIJKSTRA, Hylke. EU External Representation in Conflict Resolution: When does the Presidency or the High Representative Speak for Europe?. *European Integration online Papers* [online]. 2011, č. 15 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2011-001a.htm>.

DUKE, Simon. Providing for European-Level Diplomacy after Lisbon: The Case of the European External Action Service. *The Hague Journal of Diplomacy* [online]. 2009, č. 4 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.jura.fu-berlin.de/einrichtungen/we3/honorarprofs/bolewski_wilfried/dokumente/8__European_Culture/Duke_European_External_Action_Service.pdf

DUKE, Simon. The Lisbon Treaty Benchmarks and the European External Action Service: Coherence, efficiency and visibility and the EEAS. [online]. 2011 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://euce.org/eusa/2011/papers/6i_duke.pdf

EECKHOUT, Piet. *EU External Relations Law*. New York: Oxford University Press, 2011.

EMERSON, Michael, KACZYŃSKI, Piotr Maciej. Looking afresh at the external representation of the EU in the international arena, post-Lisbon. *CEPS Policy Brief* [online]. 2010, č. 212 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: www.ceps.eu/ceps/download/3623

CHROMÁ, Marta. *Anglicko- český právní slovník*. Praha: LEDA, 1997.

KACZYŃSKI. Swimming in Murky Waters: Challenges in Developing the EU's External Representation. [online]. 2011 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.fiaa.fi/en/publication/211/>

KUIJPER, Pieter Jan, PAASIVIRTA, Esa. Further Exploring International Responsibility: The European Community and the ILC's Project On Responsibility Of International Organizations. *International Organizations Law Review* [online]. 2004, č. 111 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/iolr1&div=10&id=&page=>

PAASIVIRTA, Esa. The EU's external representation after Lisbon: New rules, a new era?. In: KOUTRAKOS, Panos (Ed.). *The European Union's external relations a year after Lisbon* [online]. The Hague: Centre for the Law of EU External Relations, 2011, s. 39-49. [cit. 2012-04-16]. Dostupné online z http://www.asser.nl/upload/documents/772011_51358CLEER%20WP%202011-3%20-%20KOUTRAKOS.pdf

REISEN, Mirjam van. Establishing the EU External Action Service (EEAS). In: *Europe External Policy Advisors* [online]. April 2010 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.eepa.be/wcm/dmdocuments/20100421_Briefing_EEAS.pdf

SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha: C. H. Beck, 2010.

SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011.

THE EXTERNAL REPRESENTATION OF THE EU AND EMU. *ECB Monthly Bulletin* [online]. 2011, May [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.ecb.int/pub/pdf/other/art2_mb201105en_pp87-97en.pdf

WEILER, Joseph H. H. *The constitution of Europe : "Do the new clothes have an Emperor?" and other essays on European integration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Zahraniční a bezpečnostní politika. In: *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. 2011 [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8916/sekce/zahranicni-a-bezpecnostni-politika/>